

Hugo Bouter

Lessen uit het leven van Hagar en Ismaël

*‘De Engel van de HEERE vond haar bij een waterbron in de woestijn, bij de bron
aan de weg naar Sur.’*

*‘Zij ging op weg en dwaalde rond in de woestijn van Berseba (...). God opende toen
haar ogen, zodat zij een waterput zag.’*

Genesis 16:7-14; 21:8-21

Op de vlucht

Een onverwachte ontmoeting bij een bron: dat is een belangrijk thema in de Schrift. De waterbron is vaak de plek van ontmoeting; en dat niet alleen tussen mensen onderling, maar ook tussen de mens en God Zelf. Misschien is dat wel het meest karakteristieke van deze geschiedenis: God zoekt de mens, zelfs wanneer die van Hem is afgedwaald. Wij zien hier in Genesis reeds een God van liefde, die een arm en verloren mensenkind opzoekt en te hulp komt. Zijn Naam is El-Roï, d.i. ‘de God des aanzien’, de God die naar mensen omziet nog vóórdát zij naar Hem vragen (vs. 13; vgl. Rom. 5:8; Ef. 2:1-10). In het Nieuwe Testament zien wij deze zoekende God in de gedaante van de Zoon des mensen, Die kwam om het verlorene te zoeken en te behouden, te redden van de ondergang (Luk. 19:10).

De Engel van de Heere trof Hagar aan bij een waterbron in de woestijn (Gen. 16:7). Hij nam het initiatief, want Hij is rijk aan erbarming (Ef. 2:4). Hagar zocht de Heere niet. Zij was namelijk op de vlucht voor haar meesteres Sarai; de naam Hagar betekent ook ‘vlucht’. Zij verliet de mensen aan wie God Zijn beloften had

gedaan en aan wie Hij Zichzelf had bekendgemaakt, de kring van de mensen die God had gezegend. Zij ging haar eigen weg, maar daarmee keerde zij ook *God* de rug toe. Hagar vertoont hier het beeld van de eerste mens, die God de rug had toegekeerd. Adam verborg zich voor de God tegen Wie hij had gezondigd, en zijn oudste zoon Kaïn werd later een zwerver en een vluchteling op aarde. Dat is sindsdien typerend voor de mens: hij is op de vlucht voor God, hij is verwijderd van het aangezicht van de Heere (Gen. 4:11-16). Er is een kloof gekomen tussen de mens en God, een kloof die wijzelf niet kunnen overbruggen. Als zondige en schuldige mensen zijn wij verwijderd van Gods aangezicht en van Zijn Vaderhart. Dat blijkt op vele manieren, want de zonde neemt allerlei gestalten aan in het leven van mensen.

Maar ook een *gelovige* kan voor God op de vlucht zijn. Dat zien wij bijvoorbeeld in het leven van Jona, toen hij weging van het aangezicht van de Heere (Jona 1:3). Is dat misschien uw of mijn situatie? Ben ik op de vlucht voor God? Ben ik ongehoorzaam aan Zijn stem, aan de opdracht die Hij mij heeft gegeven? Dwaal ik misschien net zoals Hagar rond in de woestijn van dit leven, de doolhof van deze wereld?

Gods interventie

Precies zoals dat bij Hagar het geval was, hebben wij in onze situatie te maken met een genadig God, die ons opzoekt in onze ellende. Dat deed Hij al bij de eerste mens en Hij deed het ook bij Hagar. De Engel van de Heere trof haar aan bij een waterbron in de woestijn, bij de bron aan de weg naar Sur (vs. 7). Later wordt de ligging van deze bron nog nader omschreven met de woorden: 'Zie, hij is tussen Kades en Bered' (vs. 14).

Kades was een pleisterplaats in de woestijn ten zuiden van het land Kanaän. Vanuit Kades-Barnea (d.i. 'heilige bron') trokken de verkenners op om het land te bezien. Bered is een onbekende plaats, die alleen hier vermeld wordt. Sur was een versterkte woestijnstad in het oosten van Egypte. Hagar was dus op weg naar Egypte, het land waaruit zij door Abram als slavin was meegenomen. Egypte is in de Schrift een beeld van de wereld zonder God, de wereld waaruit wij moesten worden verlost. Het is niet best met ons gesteld, wanneer wij later daarheen willen terugkeren. Het is alleen Gods goedheid dat Hij ons dan opzoekt en een einde maakt aan zo'n vlucht poging. Dat kan alleen tot stand komen 'bij de bron', bij de plek waar wij drinken van het levende water van Gods Woord en Geest.

Daar ontmoeten wij de levende God, de God Die ons ziet en Die al onze omstandigheden kent (vs. 13). Lachai-Roi = de Levende, Die naar mij ziet (vs. 14).

Natuurlijk heeft Hagar het heel moeilijk gehad. Wij mogen daar best begrip voor hebben. Zij was immers vernederd door Sarai, haar meesteres, en daarom was zij van haar weggevlucht (vs. 6). Wij weten niet precies wat de aard van de vernedering is geweest, maar het zal zeker pijnlijk voor Hagar zijn geweest. Sarai heeft haar Egyptische slavin, die zij een bevoorrechte plaats had gegeven in haar huis, ongetwijfeld de les gelezen (vs. 1-3). Maar het is duidelijk dat Hagar zich niet boven haar meesteres had mogen verheffen (vs. 4). Er was wel een terechtwijzing nodig. De verhoudingen waren scheefgegroeid en moesten gecorrigeerd worden. De Engel van de Heere beaamde dit ook: 'Keer naar uw meesteres terug en verneder u onder haar hand' (vs. 9). Hagar moest de les leren die zij tot dan toe niet had willen leren. Het was pijnlijk, maar noodzakelijk dat zij de weg terug zou gaan. Het was inderdaad de *onderste* weg, van vernedering en verootmoediging, maar wel de weg tot zegen. Dit principe geldt nog steeds, ook voor ons: 'Verneder u dan onder de machtige hand van God, opdat Hij u verhoogt op Zijn tijd' (1 Petr. 5:6). Het kan moeilijk zijn om ons niet alleen voor God, maar ook voor de mensen te vernederen.

De weg terug

Het gesprek tussen Hagar en de Engel van de Heere, d.i. de HEERE Zelf, zoals bevestigd wordt in vers 13, bestond eigenlijk uit drie onderdelen. Het bevatte een vraag, een opdracht, en een belofte van zegen.

(1) Het was een indringende vraag die de Engel haar stelde: 'Hagar, slavin van Sarai, waar komt u vandaan en waar gaat u heen?' (vs. 8). De Engel wist wie zij was en Hij herinnerde haar ook aan haar positie van ondergeschiktheid die zij verlaten had. De vraag was in feite heel diepzinnig en ook toepasbaar op de mens in het algemeen. Vrij vertaald luidt hij als volgt: Mens, waar kom je vandaan en waarheen ben je op weg? Het is ook voor ons de moeite waard hierover na te denken. Wat is mijn oorsprong en wat is mijn bestemming? Ik ben een schepsel van God, voortgekomen uit Zijn hand en niet het product van een lange weg van evolutie. Wat is mijn bestemming? Ben ik op weg naar de hemel? Of naar Egypte, naar het verderf, de ondergang?

Aan Adam stelde God de vraag: 'Wáár bent u?' (Gen. 3:9). Want de mens had zich voor God verborgen. Hij had tegen God gezondigd en was van God gescheiden. In feite was hij ver van God verwijderd en zonder hoop voor de toekomst (vgl. Ef. 2:12). Aan Kaïn stelde God echter de vraag: 'Wat hebt u gedaán?' (Gen. 4:10). Hij was de eerste moordenaar en nog wel een broedermoordenaar: hij had niet alleen tegen God, maar ook tegen zijn naaste zwaar gezondigd. Zowel onze zondige toestand als onze zondige daden houden ons van God gescheiden. De vraag van Genesis 16 sluit hierop aan. Als ik beseft wat mijn toestand is en weet dat ik een zondaar ben, dan moet ik mij ook bezinnen op mijn toekomst. Ik moet de vraag onder ogen zien waarheen ik eigenlijk op weg ben. Wat zal mijn einde zijn?

(2) Aan deze vraag is echter ook een opdracht verbonden. Die opdracht luidt: Bekeer u! Zo lezen we het in deze geschiedenis: 'Keer terug (...) en verneder u' (vs. 9). Bekering is niet zo moeilijk als het misschien wel lijkt. In wezen is het een duidelijke opdracht: wij moeten ons omkeren en teruggaan naar God. Tegelijk is het toch een moeilijke opdracht, want wij moeten ons diep voor Hem buigen en boete doen in stof en as (vgl. Job 42:6). In de weg van vernedering blijft er niets van onszelf over. Maar in de weg van bekering en wedergeboorte wordt de gemeenschap met God hersteld. Daarom is dit de weg tot ware zegen, tot waar geluk.

(3) Dat was eigenlijk ook zo bij Hagar, want er werd een geweldige belofte gekoppeld aan het bevel tot bekering. De moeilijke opdracht die Hagar kreeg, mondde uit in een rijke zegen. Haar zoon kon alleen door haar terugkeer naar haar meesteres worden erkend als het nageslacht van de aartsvader. Dat blijkt wel uit het vervolg. Abram gaf namelijk aan de zoon die Hagar hem *na* haar terugkeer baarde, de naam die haar al eerder door de Engel van de Heere was geopenbaard: Ismaël (dat betekent: 'God hoort'). In die naam kwam tot uitdrukking dat de HEERE naar haar ellende had gehoord. En zo werd haar talrijke nageslacht – want Ismaël kreeg maar liefst twaalf zonen – indirect ook het nageslacht van Abraham, hoewel de lijn van de belofte via Izak zou lopen (vs. 10-16; vgl. Gen. 17:20; 21:12-13; 25:12-18).

Tot de levende God gebracht

Deze goddelijke openbaring leidde ertoe dat Hagar bij de bron Lachai-Roï de naam van de Heere aanriep. Het noemen van de naam van de Heere (vs. 13), is in feite

een daad van aanbidding. Voor ons als christenen is het aanroepen van Gods naam onze redelijke eredienst (Rom. 12:1). Het is het erkennen en het uitspreken van alles wat God voor ons wil zijn, en Hem daarom ook dank en hulde bewijzen.

Dat willen wij persoonlijk en gemeenschappelijk graag doen en zo roepen wij Hem nu aan als onze Vader, in Jezus Christus, onze Heere. Wij mogen Zijn grootheid uitspreken in onze liederen, gebeden en dankzeggingen. Daarom is het aanroepen van de Naam in feite het hart van onze eredienst, zoals de apostel ook bevestigt: 'Laten wij dan door Hem God voortdurend een lofoffer brengen, namelijk de vrucht van onze lippen, die Zijn naam belijden' (Hebr. 13:15). De dankbare reactie op Gods openbaring aan ons in Jezus Christus, is dat wij onze God eren en verheerlijken, dat wij Zijn kostbare Naam prijzen in onze liederen en gebeden.

Evenals Hagar hebben wij Hem leren kennen als de Levende, Die in verkiezende genade naar ons heeft omgezien. Als verlost en dienen wij nu de levende en waarachtige God en verwachten wij Zijn Zoon uit de hemelen (1 Thess. 1:9-10). Wij hebben immers een levende Heer, die dood en graf heeft overwonnen.

Wonen bij de bron

Genesis 24 en 25 voegen nog iets hieraan toe. De bron Lachai-Roï werd later namelijk Izaks woonplaats in het Zuiderland (Gen. 24:62; 25:11). Wij zien deze bron in het leven van Izak als een permanente verblijfplaats, een vaste woonplaats. Zo zou het ook met ons moeten zijn. Wij komen niet alleen maar 'toevallig' bij de bron die God ons aanwijst op onze pelgrimsreis. Nee, wij mogen daar woning maken. Dat is Gods bedoeling. Hij wil ons daar zegenen, zoals Hij ook Izak zegende. Daarom zegt de psalmdichter: 'Welzalig zijn zij die in Uw huis wonen, zij loven U voortdurend' (Ps. 84:5).

Zo wordt de rondtrekkende pelgrim, die naar water smacht, een priester in Gods huis. Hij heeft dan in het huis van God zijn vaste woon- en verblijfplaats gevonden, een plaats van voortdurende gemeenschap met de God Die leeft, een plaats van ononderbroken zegen (Gen. 25:11). Het is duidelijk dat te leven, te wonen bij de Bron méér is dan een incidentele ontmoeting met Hem.

Typologische lessen

De geschiedenis van Hagar in Genesis 21 vormt in meerdere opzichten de tegenhanger van het verhaal van Genesis 16. Beide verhalen speelden zich af in de woestijn, bij een waterput (resp. de bron van de Levende, de God Die naar mij omziet; en de put van de eed). In beide gevallen kreeg Hagar een goddelijke openbaring ten aanzien van haar zoon. In Genesis 16 was zij zwanger van Ismaël, maar in Genesis 21 moet haar zoon een jaar of zeventien zijn geweest. In beide verhalen zag God naar haar om. Ismaël betekent dan ook: 'God hoort'. Hij hoorde naar Hagars ellende, maar Hij hoorde evengoed naar de stem van de jongen (Gen. 16:11; 21:17). In Genesis 16 was Hagar op de vlucht voor haar meesteres Sarai. Die vlucht was voortijdig en daarom moest zij teruggaan. In Genesis 21 was haar vertrek definitief en ook in overeenstemming met Gods gedachten. De zoon van de slavin zou niet erven met Izak, de zoon van de belofte.

Hierin zijn diepe geestelijke lessen verborgen, zoals Paulus laat zien in Galaten 4. Het illustreert belangrijke beginselen, o.a. dat de gemeente een *ander* erfdeel heeft dan het aardse volk van God, het tegenwoordige Jeruzalem. Jodendom en christendom staan niet op één lijn met elkaar, evenals er een hemelsbreed verschil bestond tussen Ismaël en Izak. Christenen zijn geen kinderen van de slavin. Het *hemelse* Jeruzalem is onze moeder en daarom zijn wij vrij van de slavendienst van de wet. De bedeling van de wet is een *ander* regime dan de heerschappij van de genade – die nu door rechtvaardigheid regeert tot het eeuwige leven door Jezus Christus, onze Heer (Rom. 5:21).

Wij staan als christenen niet onder het regime van de wet, maar onder de heerschappij van de genade (Rom. 6:14-15). De conclusie moet dan ook zijn dat er voor judaïsme en wetticisme geen plaats is in de gemeente. Dit dient te worden veroordeeld en moet worden weggedaan, evenals de slavin met haar zoon werd weggezonden uit het huis van Abraham (Gal. 4:21-31). Ismaël is een beeld van de natuurlijke mens, die zijn weg in eigen kracht gaat. Hij zou 'een wilde ezel van een mens zijn' (Gen. 16:12). Maar vlees en Geest kunnen niet samengaan. Het vlees en de wereld gaan echter wel met elkaar samen (vgl. Gen. 21:21).

Er is nog een belangrijke profetische les aan dit voorval te ontleen. Dat Ismaël werd weggezonden, betekende niet dat er voor hem geen toekomst was weggelegd. Hij werd wel degelijk gezegend, omdat hij ook een nakomeling van Abraham was. Gods belofte was: 'Maar Ik zal ook de zoon van deze slavin tot een volk maken, omdat hij uw nageslacht is' (Gen. 21:13). Er is zelfs sprake van 'een groot volk' (Gen. 21:18). Zoals reeds eerder was aangekondigd, kwamen er twaalf

vorsten uit Ismaël voort (Gen. 17:20; 25:16). Het is frappant dat de stammen van Israël ook twaalf in getal waren. Daarom is de zoon van de slavin soms een beeld van Israël als het aardse volk van God onder de slavernij van de wet, het huidige Jeruzalem (Gal. 4:25), dat straks in de eindtijd onder het nieuwe verbond echter een rijke zegen zal wegdragen.

De lijn van de belofte, de lijn van Gods verbond liep echter via Izak. Met hem sloot de Eeuwige 'een eeuwig verbond' (Gen. 17:19). Izak, de zoon die werd geofferd en later bij wijze van spreken weer opstond uit de dood, is een type van Christus (Hebr. 11:17-19). Door Christus, het beloofde Zaad, behoren wij als gelovigen uit de volken nu ook tot Abrahams nageslacht. Wij zijn vast met Hem verbonden en in Hem zijn wij gezegend met alle geestelijke zegening in de hemelse gewesten. De hemelse gemeente heeft dan ook een uniek erfdeel. Als kinderen van de belofte en kinderen van de vrije zijn wij erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus (Rom. 4:9-25; Gal. 3:16-29).

Water in de woestijn

Deze geschiedenis bevat ook *praktische* lessen voor ons geloofsleven. Als wij de Heere aanroepen in de dag van de benauwdheid, zorgt Hij voor uitredding. Hij zorgt voor water in de woestijn, zelfs voor 'geestelijke drank' (1 Kor. 10:4). Wij mogen telkens weer kracht putten uit Gods beloften en zo onze reis vervolgen. Hij kent onze zorgen en behoeften, ook die van eenoudergezinnen – zoals Hagar en haar zoon in feite waren.

Nadat Hagar de tent van Abraham had verlaten, dwaalde zij een tijd lang rond door de woestijn van Berseba (Gen. 21:14). Als wij ervan uitgaan dat Abraham toen nog in het Zuiderland (de Negev) woonde, in de buurt van Kades (Gen. 20:1), dan is Hagar eerst in noordelijke richting getrokken. Berseba lag aan de zuidgrens van Israël. Later is ze weer teruggegaan naar de omgeving van Kades, in de woestijn Paran (Gen. 21:21). Daar is Ismaël gaan wonen. Dit gebied speelde bij de uittocht ook een belangrijke rol (Num. 10:12; 12:16; 13:3,26). De kleine voedselvoorraad die ze had meegekregen, raakte snel uitgeput. Toen het water op was, legde ze haar zoon onder één van de struiken. Hagar ging huilend op een afstand zitten; zij kon het sterven van het kind niet aanzien. Toch was de redding nabij. God was niet ver en Hij zou haar tranen drogen. Er was een waterbron in de buurt, een bron die getuigde van de trouw van God aan Zijn beloften. De naam Berseba (d.i. put van de eed) wordt hier vermoedelijk genoemd als teken van

hoop (Gen. 21:14). Het zou al gauw blijken dat God Zijn woord gestand deed. Hij zag niet alleen het moederleed van Hagar, maar hoorde in deze uitzichtloze situatie ook naar de stem van de jongen ('dáár waar hij is', NBG-vert.).

Hagar hoefde niet bevreesd te zijn. God zou voor hen beiden zorgen. Zij moest opstaan en, samen met haar zoon, een nieuw begin maken. Toen opende God haar ogen en zij zag een waterput in de woestijn van Berseba; zij ging de zak met water vullen en liet de jongen drinken. God was met hem en hij groeide op; hij bleef in de woestijn wonen en werd een boogschutter. Hij woonde in de woestijn Paran en zijn moeder nam voor hem een vrouw uit het land Egypte (vs. 20-21). Zo bewees God op deze plaats Zijn trouw aan Hagar en haar zoon Ismaël. Hagar had zeker niet tevergeefs water geschept uit de 'put van de eed'!

*Waterstromen zal Ik gieten,
op het dorre, droge land;
koele bronnen zullen vlieten,
in 't verschroeiend oosterzand;
waar nu pelgrims smachtend gaan,
zal een hof des Heren staan.*
